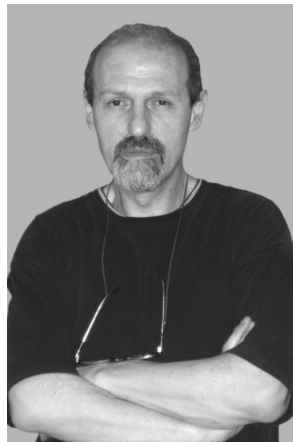

Александар Ђаја

ЈАНКОВАЦ –
ПОТОПЉЕНИ СВЕТ

драма

А Бог рече: Шта учини!
Глас крви брата твојега
виче са земље к мени.
(Прва књига Мојсијева, 4,10)

Рођен је 1954. године у Београду, где је и дипломирао на одсеку за драматургију, Факултета драмских уметности, 1979. године. Члан је Удружења драмских писаца Србије. Био је директор Народног позоришта у Приштини 1992/93. године. Од 1996. године ради као драматург Позоришта на Теразијама у Београду.

Аутор је више позоришних комада, изведених у Београду и у другим градовима Србије: *Између* (Београд, 1976.), *Веронезе* (Београд, 1977.), *Српски рулеј* (Шабац, 1983.), *Ноћ вешишца* (Београд, 1986.), *Бој њејлова* (Зајечар, 1989.), *Бишца за Сењак* (Београд, 1989.), *Бумбаров леј* (Београд, 1992.), *Јанковац – њојојљени свеј* (Зајечар, 1995.) и *Живој Јевремов* (Београд, 2006.). За комедију *Бишца за Сењак* и за драму *Јанковац – њојојљени свеј*, добио је награде за Најбољи драмски текст на конкурсима Удружења драмских писаца Србије, за 1989. и 1990. годину. Написао је тридесетак радио-драма (*Своје ојчасјеву*, *Галакшичка грозница*, *Ноћ њада на Косово*, *Позвони и њуцај*, *Милован Глишић*, *Свеј бољаља*, *Nulla dies sine experimentum*, *Одбрана и њројасј Бодрога*, *Јакл се враћа кући*, итд...) емитованих на програмима Радио Београда и Радио Новог Сада. Као стални сарадник Школског програма ТВ Београд од 1981. године, реализовао је више стотина сценарија у оквиру најпознатијих серија за децу: *Коцкица*, *Чик њогоди*, *Дечије игре*, *Ојкривалица*, *Живој сјорјског коња*, *Дворови Београда*, *Ајом њо ајом*, *Змајева библиотека*, *Гесјовни буквар*, *Влакна и њексјил*, *Зојјека*, итд... Сарађивао је и у Забавном програму ТВ

Београд (серија: *Поноћни ѿакси, Меѿа-хиѿ...*), док је за Играни програм написао сценарио за ТВ филм *Паланка у ѿланини*, према роману Анђелије Лазаревић. Аутор је сценарија за играну серију *Мансарда*, емитовану на Првом програму РТС-а.

У листу “Борба” написао је око од две стотине чланака као аутор колумне: “И то се дешава”. Добитник је “Борбине” награде за есеј за 1999. годину. Сарађивао је и у другим новинама и часописима (“Драма”), објављивао текстове на Интернет сајтовима; у часопису “Сцена” објављени су му драмски текстови: *Биѿка за Сењак* и *Јанковац – ѿошѿљени свеи*, а у едицији “Савремена српска драма” текстови: *Језеро, Веронезе, Живоѿ Јевремов, Ла Герилла* и *Бла-гољуб II*.

Повраѿак кнежевоѿ сокола (који је у припреми у Театру “Јоаким Вујић” у Крагујевцу) јесте његов најновији комад.

Александар ЂАЈА

ЈАНКОВАЦ – ПОТОПЉЕНИ СВЕТ
драма

ЛИЦА:

ПЕТАР, сељак из Јанковца
РУЖА, његова жена
СПОМЕНКА, њихова кћи
ВЛАДАН, Споменким муж
ЗВОНИМИР, пројектант “Јанковца 1-Г”
МИЛЕНА, Споменкина и Владанова кћи
НЕНАД, апсолвент археологије
ГОВОРНИК, онај који држ говор

Догађа се у Јанковцу и околини 1942. и 1971. године.

(Београд, 1989)

I
ЈАНКОВАЧКА БРАНА

---

*Свечано украшена тѝрибина са љоворницом, на коју се љење љоворник.
Аиљауз.*

ГОВОРНИК: *(У Публику)*

Другарице и другови. Дозволите ми да се са овог места пре свега захвалим на величанственом дочеку који сте ми приредили и да, истовремено, одам велико признање радницима, инжењерима, техничарима и другим стручњацима, који су својим натчовечанским залагањем и врхунском стручношћу успели да изграде овај грандиозни објекат и да га предају на коришћење пре предвиђеног рока. То је заиста подвиг достојан дивљења. Довољно је само да се погледа ово велико дело па да се схвати о каквом се изузетном подухвату ради. Укротити снагу Јанковачке реке и ставити је у службу човека није било нимало лака ствар. Ја сам имао задовољство да овде дођем више пута и проведем незаборевне часове у лову по овим дивним шумама. Од почетка сам, значи, пратио изградњу овог великог енергетског комплекса. И сваки пут сам се уверавао у способност наших радних људи да доврше ово монументално дело. Импресионирали су ме добра организација рада, овладавање најмодернијом техником и технологијом, и упорност да се преброде све тешкоће, којих није било мало и које су у оваквом једном послу неизбежне. И сама идеја о овом пројекту била је смела, иако ни једног тренутка нисам сумњао да се он неће реализовати. Сада, када је овај гигант ту, пред нешим очима, може се без имало претеривања рећи да је хидроелектрана “Јанковац 1-Г” дело каквим се могу поносити и најразвијеније земље света.

Заштамњење.

II
ЈАНКОВАЦ, 1971.

Унутрашњо̄с̄ӣ рес̄торана “Божур” у јанковачкој долини, на̄прављено̄ адат̄иацӣом сеоско̄ дома̄ћинс̄ӣва. Рес̄торан је по̄иш̄уно ис̄пражњен и делује авеш̄ињски. Ос̄тао је само шанк, а на средини неколико по̄уш̄них шорби. Ноћ. Киша. Уђе Ненад у јакни са које се цеди вода. Одложи кожну шорбу крај једне шиолице и сручи се на њу. Са горње̄ сира̄ша силази Сйоменка.

НЕНАД: Добро вече.

СПОМЕНКА: Ко си ти?

НЕНАД: Је ли слободно?

СПОМЕНКА: Молим?

НЕНАД: Може ли да са уђе?

СПОМЕНКА: Где?

НЕНАД: Напољу пише да је ово ресторан?

СПОМЕНКА: Па шта?

НЕНАД: Зато сам ушао... Мада, не личи баш на ресторан.

СПОМЕНКА: Како си се уопште задесио у долини?

НЕНАД: Истражујем нешто. Ја сам археолог.

СПОМЕНКА: И ја сам археолог.

НЕНАД: озбиљно говорим. Радим нешто у Јанковачкој цркви, пре но што оде под воду.

СПОМЕНКА: Шта радиш? У тој рушевини неме ничега.

НЕНАД: Зависи... Могу ли да добијем чашу воде?

СПОМЕНКА: Може коњак?

НЕНАД: Само вода.

СПОМЕНКА: Једну дуплу воду, молим лепо.

(Њему најш̄очи воду, а себи коњак)

Да те питам нешто; знаш ли ти где се налазиш?

НЕНАД: Знам. У Јанковачкој долини.

СПОМЕНКА: Она више не постоји!

НЕНАД: Још увек постоји.

СПОМЕНКА: Како се зовеш, ако није тајна?

НЕНАД: Ненад.

- СПОМЕНКА: Ненаде, ти си луд! Живели!
- НЕНАД: Ала вам је бљутава вода...
- СПОМЕНКА: Зезаш ме?
- НЕНАД: Не.
- СПОМЕНКА: Да! Одосмо сви у п... материну, а теби је бљутава вода! Колико си већ овде?
- НЕНАД: Пет, шест дана.
- СПОМЕНКА: Јеси ли био слеп и глув тих пет, шест дана? Ниси видео шта се догађа?
- НЕНАД: Видео сам...
- СПОМЕНКА: Али си мислио да то снимају филм. Хеј, бре, археологу, отераше народ из кућа, са земље, није се знало ко јаче риче, стока или људи!
- НЕНАД: Шта ја ту могу, нисам одавде.
- СПОМЕНКА: Кад ниси одавде, зашто си овде? Зашто нам стајеш на муку?
- НЕНАД: О чему ви говорите? Ја само радим свој посао и немам везе...
- СПОМЕНКА: Ни са чим!
- НЕНАД: Управо тако! Склонио сам се код вас од кише и отићи ћу чим мало попусти! Треба ли да молим за то?
- СПОМЕНКА: Не, не треба... Само, начекаћеш се.
- Споменка дохваѿи неке новине, узме оловку и ѿође руком да склони Ненадову ѿорбу са сѿолице, али је он ѿредухѿири.*
- НЕНАД: Ја ћу!
- СПОМЕНКА: *(Седне на сѿолицу)*
Шта ти је унутра? Злато?
- НЕНАД: Неке... ситнице!
- СПОМЕНКА: Не скаче се тако за ситнице. Уосталом, твоја ствар...
(Посвеѿи се укрийѿеним речима)
Да видимо, где смо стали?... Аха!
(Чиѿа)
“Познати научно-фантастични роман Ц. Г. Баларда”, на један, два... тринаест слова?... Чујеш ли ти мене?
- НЕНАД: Молим?... Нисам знао да мене питате!

- СПОМЕНКА: *(Обазре се њо просјорији)*
Каква гужва вечерас!... Понављам: познати научно-фантастични роман Џ. Г. Баларда, на тринаест слова?
- НЕНАД: “Потопљени свет.”
- СПОМЕНКА: Ма, не лупај...
(Броји слова)
П-о-т-о-п ... тачно! “Потопљени свет”. Како си знао?
- НЕНАД: Прочитао сам га.
- СПОМЕНКА: Прочитао си “Потопљени свет”?
- НЕНАД: Шта је у томе тако чудно?
- СПОМЕНКА: Ти си, збиља, археолог?
- НЕНАД: Нисам још...
- СПОМЕНКА: Знала сам да фолираш.
- НЕНАД: Али, бићу ускоро. Апсолвент сам, спремам дипломски.
- СПОМЕНКА: Зашто онда не седиш код куће са књигом, него луташ по овој вукојбини?
- НЕНАД: У томе и јесте ствар: скупљам грађу.
- СПОМЕНКА: Имам ја иза куће нешто дрвених балвана... Добро, де, шалим се. Морам да се шалим, како бих иначе поднела све ово?
- НЕНАД: Нисам вам ја подигао хидроцентралу.
- СПОМЕНКА: Знаш, ј... му матер! Само, тај који ми је то направио седи негде иза седам гора и иза седам брда. Не могу до њега да добадим ни пушком ни каменом.
- НЕНАД: Па сте нашли мене?
- СПОМЕНКА: Ма, нисам тебе. Причам онако, да ми прође време... Значи, Јанковчка цркве ће да уђе у твој дипломски?
- НЕНАД: Не само она. Обилазим све православне цркве порушене пре и после рата на овом подручју.
- СПОМЕНКА: *(После дуже паузе)*
Дечко, а шта ће ти то?
- НЕНАД: То ми је тема.
- СПОМЕНКА: Ниси могао неку другу... тему да нађеш?
- НЕНАД: Могао сам.
- СПОМЕНКА: Зашто ниси?

- НЕНАД: Зато што ме ово занима.
- СПОМЕНКА: Тек тако, занима те?
- НЕНАД: Није баш тек тако.
- СПОМЕНКА: Него како?
- НЕНАД: Тиме се до сад нико није бавио!
- СПОМЕНКА: Шта мислиш, зашто?
- НЕНАД: Не знам, али ћу можда сезнати... Јанковачка црква је порушена негде одмах после рата, зар не?
- СПОМЕНКА: Можда.
- НЕНАД: Можда?! Нисте живели овде после рата?
- СПОМЕНКА: Нисам.
- НЕНАД: А где сте?
- СПОМЕНКА: На једном... другом месту.
- НЕНАД: У реду, не морамо о томе да разговарамо.
- СПОМЕНКА: И нећемо. Пиј воду, а ја ћу да решавам укрштене речи.
- Дужа ѿауза. Онда Сѿоменка наљло згужва новине и баѿи их на ѿод.*
- НЕНАД: Не иде вам од руке?
- СПОМЕНКА: Шта си нашао у цркви?
- НЕНАД: За сад, ништа.
- СПОМЕНКА: Зашто си онда још увек у долини?
- НЕНАД: Мислим да нечега има... испод.
- СПОМЕНКА: Испод чега?
- НЕНАД: Испод цркве.
- СПОМЕНКА: Говори, немој да ти извлачим речи из уста.
- НЕНАД: Од кад вас то занима археологија?
- СПОМЕНКА: Слушај, дечко, довољно си већ сумњив да бих могла и милиѿију да позовем.
- НЕНАД: Како?
(Обазре се око себе)
Телефона нема, једино да вичете с брда на брдо.
- СПОМЕНКА: Зашто си тако ироничан?
- НЕНАД: Нешто ме страшно нервира: кога год сам у овој ј... долини питао за Јанковачку цркву, бежао је, као да га је змија напала.

- СПОМЕНКА: Нашао си кад да питаш. Зар је тим људима сада до приче?
- НЕНАД: Немогуће је да се нико ничега не сећа.
- СПОМЕНКА: Зашто да ти верују? Не знају ни ко си, ни одакле си?
- НЕНАД: Не тражим да одају државну тајну.
- СПОМЕНКА: Они не знају шта ти тражиш... Уосталом, рекла сам ти: то је рушевина у којој ничега нема, ни изнад ни испод.
- НЕНАД: Осим старих темеља из 17. века.
- СПОМЕНКА: Не разумем.
- НЕНАД: Јанковачка црква је више пута и рушена и зидана, у то нема никакве сумње. Откопао сам првобитне темеље, на којима су се после подизале нове грађевине.
- СПОМЕНКА: И, колико је по теби било тих нових цркава?
- НЕНАД: Мислим да је Јанковачка црква срушена посла рата била трећа по реду. Али, не може се са сигурношћу тврдити, требало би испитати цео локалитет. У сваком случају ако и није трећа, последња је. Уколико не почну да граде цркве под водом.
- СПОМЕНКА: И уколико младим археолозима не израсту шкрге... И, шта сада? Открио си темеље из 17. века, можеш да их запакујеш и носиш кући.
- НЕНАД: Хеј, чекајте да завршим...
- СПОМЕНКА: Пре него што завршиш, да ти кажем: зовем се Споменка и, молим те, говори ми "ти". Кад ми се обраћају са "ви" увек мислим како хоће да ме слажу.
- НЕНАД: У реду, Споменка, слушај: постоји и једна тајна просторија испод цркве, која такође припада 17. веку.
- СПОМЕНКА: Немогуће, превише читаш научну-фантастику.
- НЕНАД: Откопао сам улаз. То би могла да буде капела, ризница, или можда неко склониште прокопано после Косовског боја, у коме се раја сакривала од Турака.
- СПОМЕНКА: Или, или. Шта је на крају?
- НЕНАД: Не знам, али ћу сазнати.
- СПОМЕНКА: Зар ниси ушао унутра?
- НЕНАД: Аха, верујеш ми? Није, значи, научна фантастика?
- СПОМЕНКА: Одговори ми, кад те питам.
- НЕНАД: Нисам ушао.

СПОМЕНКА: Зашто? Шта чекаш? Вода долази.

НЕНАД: Ући ћу, али није једноставно, Улаз је зебетониран.

СПОМЕНКА: Тако. Ипак су попови унутра склонили неко злато и сребро. Обогаћеш се, дечко!

НЕНАД: Не верујем... Српски, попови у 17. веку нису знали за бетон. А ни Турци.

СПОМЕНКА: Па, ко је онда?

НЕНАД: Ја нисам... А ти?

СПОМЕНКА: Попиј ту воду.

Затимњење.

III
ЈАНКОВАЦ, 1942.

Унутрашњост српског сеоског домаћинства. Петар и Ружа за столом завршавају вечеру. Наједном, пас напољу почне бесно да лаје. Петар брзо завуче руке под сто, а Ружа приђе прозору.

ПЕТАР: Ко је...?

РУЖА: Не видим добро...
(Прекрсти се)
Боже, да није...?

Куцање о врати.

ГЛАС: (Off)
Отворите, ја сам!

Ружа отвори врати. На њима је Владан у сељачком оделу. Загрле се.

ВЛАДАН (Насмеје се)
Петре, још увек држиш пиштољ у фијоци?

ПЕТАР: (Извуче руку)
Злу не требало...

Владан и Петар се њоздраве.

ВЛАДАН: Где је Споменка? Спава?

РУЖА: Сад ћу ја њу...

ВЛАДАН: Немој! Да седнем мало, да се умијем. Да ме види лепог.

Владан седне за сто. Ружа њослужи ракију.

РУЖА: (Гледајући га)
Владане, дете моје...

ВЛАДАН: Хајде, живели!

ПЕТАР: Живео ти нама.

РУЖА: Раскрупњао си се! Али и омршавио.

ВЛАДАН: Нема тамо прасетине, Ружо.

РУЖА: Нема, сине, ни овде.

ВЛАДАН: Биће, једног дана... Је ли ко долазио у село?

ПЕТАР: Долазили су.

ВЛАДАН: Јесу ли шта дирали?

- ПЕТАР: Јок.
- РУЖА: Ко да их нешто задржава од Јанковца.
- ВЛАДАН: Нешто, или неко... Добро, да се умијем.
- РУЖА: Хајде, дете. Ево воде и лавора.
- ПЕТАР: Има ли чега о твој оцу?
- ВЛАДАН: *(Умивајући се)*
Нема.
- РУЖА: Жив је Милан. Сигурно је негде у Немачкој, у заробљеништву.
- ВЛАДАН: Ко зна... Има ли шта ново у селу? Је ли се ко родио?
- ПЕТАР: Родио? Није.
- РУЖА: Не рекосмо ти: умро Јово.
- ВЛАДАН: Умро? Када?
- РУЖА: Зимус. Увече леко и није се пробудио.
- ВЛАДАН: Добро да неко данас и тако умре.
- ПЕТАР: Владане, а зашто си ти дошао у село?
- ВЛАДАН: Зашто? Да видим Споменку...
- ПЕТАР: Неће бити.
- РУЖА: Шта то причаш, Петре?
- ПЕТАР: Нису за жену пуштали ни 914-е, па што би сада?
- ВЛАДАН: Сада пуштају.
- ПЕТАР: Како ти кажеш, зете.

Споменка, у сјаваћици, уђе на ѿоследње Пејтрове речи. Владан је сјази. Без речи се загрле. Грмљавина у даљини. Почине киша.

Зашамњење.

IV
ЈАНКОВАЦ, 1942.

Владан и Споменка у њосџељи. Ноћ. Грмљавина. Киша.

- СПОМЕНКА: Владане, каква сам ја?
ВЛАДАН: Ти?... Не знам. Дивна.
СПОМЕНКА: И...?
ВЛАДАН: Топла.
СПОМЕНКА: И...?
ВЛАДАН: И... Шта "и"?
СПОМЕНКА: И, и...?
ВЛАДАН: И шашава!
СПОМЕНКА: И волим те.
ВЛАДАН: И волиш ме.
СПОМЕНКА: А ти?
ВЛАДАН: Ја?
СПОМЕНКА: Да ли ме ти волиш?
ВЛАДАН: Наравно!
СПОМЕНКА: Јеси ли имао... неку другу?
ВЛАДАН: Где?
СПОМЕНКА: Тамо...
ВЛАДАН: Ма, откуд!
СПОМЕНКА: Сигурно има девојака?
ВЛАДАН: Има, неколико.
СПОМЕНКА: Лепе су?
ВЛАДАН: Не.
СПОМЕНКА: Ма, хајде, знам да јесу.
ВЛАДАН: Како знаш? Јеси ли била тамо?
СПОМЕНКА: Владане, поведи ме са собом.
ВЛАДАН: Не говори глупости.
СПОМЕНКА: Ако могу друге, могла бих и ја.
ВЛАДАН: Нећу о томе да говорим. Јасно?

СПОМЕНКА: Тешко ми је овако.
ВЛАДАН: И мени је тешко.
СПОМЕНКА: Ето видиш.
ВЛАДАН: Шта да видим? Тако мора бити.
СПОМЕНКА: Докле?
ВЛАДАН: То нико не зна.
СПОМЕНКА: Али, ја морам да знам.
ВЛАДАН: Ђути.
СПОМЕНКА: Шта да радим ако ти се нешто догоди?
ВЛАДАН: Ништа ми се неће догодити.
СПОМЕНКА: Владане, остани у Јанковцу.
ВЛАДАН: Ти ниси нормална! Рат је, не може се тако.
СПОМЕНКА: Не може се ни овако.
ВЛАДАН: Да одспавамо мало. Ускоро ће сванути.
СПОМЕНКА: Или ме поведи са собом, или остави.
ВЛАДАН: Споменка, знаш ли како ми живимо горе, у брдима?
СПОМЕНКА: Умем ја...
ВЛАДАН: Уморни смо, гладни, хладно је...
СПОМЕНКА: Умам ја и тако.
ВЛАДАН: Нећу да живиш тако!
СПОМЕНКА: А ти?
ВЛАДАН: Ја сам мушкарац – и војник!
СПОМЕНКА: И Звонимир је мушкарац – па је остао у селу.
ВЛАДАН: Не спомињи Звонимира!
СПОМЕНКА: *(Након дуже њаузе)*
Ти си због њега дошао?... Реци ми, Владане!?...

Заштамњење.

V
ЈАНКОВАЦ, 1971.

Унутрашњоси ресторана "Божур". Ненад и Споменка. Ненад управо испија чашу воде.

СПОМЕНКА: Наздравље!

НЕНАД: Споменка, како то да си ти још увек у долини?

СПОМЕНКА: А где би, по теби, требало да будем?

НЕНАД: Колико сам видео, сви су већ пресељени...

СПОМЕНКА: Нису пресељени, већ расејани по целој општини!

НЕНАД: Ипак, добили су нове куће, земљу...

СПОМЕНКА: Да, само што се неко ваљано потрудио да Јанковчане размести што даље једне од другог.

НЕНАД: Зашто?

СПОМЕНКА: Одакле си, Ненаде? Из Београда?

НЕНАД: Да.

СПОМЕНКА: Далеко је Београд...

НЕНАД: Не разумем.

СПОМЕНКА: Како да ти објасним? Јанковац је био српско село.

НЕНАД: Па?

СПОМЕНКА: Па, ово није, Србија.

НЕНАД: Какве то има везе? Реч је... о електрификацији, а не о...

СПОМЕНКА: Археологији. Тачно! Хоћеш ли још воде?

НЕНАД: Нећу.

СПОМЕНКА: Зашто се љутиш? Не може свако у све да се раауме. Ти си стручњак за 17-и, а ја за 20-и век. Тако ти је то.

НЕНАД: Свеједно ми ниси одговорила на питање.

СПОМЕНКА: Ка које? Било их је више.

НЕНАД: Како то да си једина остала у долини? Имаш везу?

СПОМЕНКА: Одлазим и ја, дечко, не секирај се за то. Видиш ли торбе?

НЕНАД: Треба да пожуриш. Вода расте.

СПОМЕНКА: Нисам још одлучила, куда ћу?

НЕНАД: Зар имаш избора?

- СПОМЕНКА: Ја увек имам избора.
- НЕНАД: Добро је то кад човек има избора. Јако добро. Али, долина ћа веома брзо постати само муљевито дно неког језера.
- СПОМЕНКА: Нека језеро гледа свој посао, а ја ћу свој.
- НЕНАД: А када ти вода дође до прозора?
- СПОМЕНКА: Дечко, много питаш за своје године.
- НЕНАД: Видео сам да је многе породице одавде отпратила милиција.
- СПОМЕНКА: Ти си, значи, ипак нешто видео? Ниси само копао?
- НЕНАД: Копао сам... али сам и гледао.
- СПОМЕНКА: Личим ли ти ја на породицу?
- НЕНАД: Искрено?
- СПОМЕНКА: Да, искрено.
- НЕНАД: Не личиш на породицу.
- СПОМЕНКА: Ето видиш. Са мном је лако. Ти имаш проблем, и твоја црква.
- НЕНАД: Хоће ли ова киша икада да престане?
- СПОМЕНКА: Жури ти се, разумем.
- НЕНАД: Само да уђем у ту просторију... а после нека буде, шта буде.
- СПОМЕНКА: Како мислиш да помериш тај бетон?
- НЕНАД: Има начина.
- СПОМЕНКА: А, тај начин, не може по киши?
- НЕНАД: Не може.
- СПОМЕНКА: Ипак си ти неки ловац на злато. Само не вреди, изгледа да су многи пре тебе већ туда улазили и излазили.
- НЕНАД: То ме не брине. Оно што занима мене, не мора и њих.
- СПОМЕНКА: Да ти кажем: ако заиста нешто нађеш тамо испод, однеси преко гране и продај. Да знаш, барем, зашто си овде киснуо. А патриотизам, заборави. У музеје ионако нико не иде.
- НЕНАД: Без увреде, али, мислим да ти о томе немаш појма.
- СПОМЕНКА: Може бити... Само да знаш, нисам цео живот провела у Јанковачкој долини.
- НЕНАД: Наравно, овај ресторан... Требало је за њега негде зарадити лову. Негде у иностранству?

- СПОМЕНКА: Тачно!... Стварно нећеш ништа да попијеш?
- НЕНАД: Остала ми је лова у шатору, код цркве.
- СПОМЕНКА: *(Доносећи му коњак)*
Остављеш лову у шатору? Шта ако те неко покраде?
- НЕНАД: Овде? Само духови...
- СПОМЕНКА: Мислиш да духови немају дугачке прсте?
- НЕНАД: Ти се не плашиш духова?
- СПОМЕНКА: Нисам до сад сусрела ни једног.
- НЕНАД: Ипак, жена сама, овде у долини... Хајде, живели!
- СПОМЕНКА: Живели. А што се тиче долине, нема проблема: овуда више нико не пролази. Ни убице, ни лопови, ни сексуални манијаци... само археолози, се својим лопатицама. Збиља, знају ли уопште на брани шта ти овде радиш? Јеси ли се јавио коме?
- НЕНАД: Био сам толико глуп да тражим од њих да ми помогну око те плоче. Имају алат, све што треба... Али, наишао сам на неког идиота, шефа, који је хтео да ме убије кад сам му споменуо Јанковачку цркву. Мислио је, ваљда, да хоћу да копам по гробљу поред реке. Викао је како је то строго забрањено и да се сместа чистим из долине! Будала! Шта је мислио, да хоћу да вадим лешеве из земље?
- СПОМЕНКА: Јесте будала. То је већ обављено.
- НЕНАД: Које...?
- СПОМЕНКА: Људи су ископали кости својих ближњих и понели са собом, у нове домове.
- НЕНАД: Морбидан обичај.
- СПОМЕНКА: Морбидно би било да их оставе рибама.
- НЕНАД: А ти? Шта си ти урадила?
- СПОМЕНКА: Ја немам гробове.
- НЕНАД: Како? Где ти је сахрањена родбина? Отац, мајка...?
- СПОМЕНКА: На небу.

Заштамњење.

VI
ЈАНКОВАЦ, 1942.

Звонимирова кућа. Он, го до њојаса, цеїа дрва. Уђе Владан. Звонимир ба њримейи, засїане, а онда насїави да ради. Владан обиђе дворшїїе, завири иза куће...

ЗВОНИМИР: Нема никога.

ВЛАДАН: Чуо сам за Јова. Жао ми је.

ЗВОНИМИР: Зашто си дошао?

ВЛАДАН: Код тебе?

ЗВОНИМИР: У село?

ВЛАДАН: Онако.

ЗВОНИМИР: Онда онако и отиђи. Имам посла.

ВЛАДАН: Пре ме ниси овако дочекивао.

ЗВОНИМИР: *(Одложи секиру)*

Знао сам да ћеш се појавити. Кад-тад.

ВЛАДАН: Зашто оволико дрва?

ЗВОНИМИР: За ракију.

ВЛАДАН: Печеш рекију?

ЗВОНИМИР: Печем.

(Владан њоче снажно да се смеје)

Престани, мајку ти ј...!

ВЛАДАН: *(Нагло њресїаје)*

Звонимире, како то да си још увек жив?

ЗВОНИМИР: То није твоја брига.

ВЛАДАН: Једини си од млађих остао у селу, а пролазе разне војске...

ЗВОНИМИР: Не изазивај ме!

ВЛАДАН: Рат је. Човек, ако је жив, мора за то да има добро оправдање.

ЗВОНИМИР: Пред, ким оправдање?

ВЛАДАН: Пред собом, ако успеш да га нађеш.

ЗВОНИМИР: Зашто бих га тражио?

ВЛАДАН: Ја не знам... А ти?

ЗВОНИМИР: Иди, Владане...

- ВЛАДАН: Кућа ти је доста пропала.
- ЗВОНИМИР: Ј... кућу. Нема више никога.
- ВЛАДАН: Мислио сам да ти је стало до ње?
- ЗВОНИМИР: Ниси добро мислио.
- ВЛАДАН: Некада је то била најлепша кућа у селу.
- ЗВОНИМИР: Када то?
- ВЛАДАН: До скоро.
- ЗВОНИМИР: Не. Било је то тако давно,
- ВЛАДАН: Пуно сам времена провео у њој. Јово ме је волео, ти, па чак и твој брат, иако је одувек имао нешто против српских породица. Ј... му матер, ко је могао знати да ће до овога доћи?... Јеси ли га видео скоро?
- ЗВОНИМИР: Кога?
- ВЛАДАН: Брата.
- ЗВОНИМИР: Нисам.
- ВЛАДАН: Јеси ли сигуран?
- ЗВОНИМИР: Зашто си дошао...?
- ВЛАДАН: Звонко, како то да су усташе знале којим ће се путем наш курир вратити из Јанковца?
- ЗВОНИМИР: Који курир?
- ВЛАДАН: Не сећаш се?... Твој брат га је убио. Лично.
- Звонимир га гледа са неверицом. Нагло дохвати секиру, али Владан још брже извуче пиштољ, сакривен у њојасу испод сељачке кошуље.*
- ЗВОНИМИР: Шта хоћеш од мене?
- ВЛАДАН: Само истину.
- ЗВОНИМИР: Коју истину? Зар те нису већ послали с њом?
- ВЛАДАН: У одреду не знају да сам у селу. Ово се тиче само тебе и мене.
- ЗВОНИМИР: Онда, пуцај! Шта чекаш?
- ВЛАДАН: Зашто ниси пошао са мном у брда, јесенас?
- Звонимир подигне секиру ња је забије у њањ.*
- ЗВОНИМИР: Глупог ли питања! Јесмо ли пупком везани?
- ВЛАДАН: Били смо дотад!

- ЗВОНИМИР: Били... па се одвезали. Тако ти је то у животу, мој Владане.
Звонимир, као да се нишѿа није десило, ѿочне да слаже дрва.
- ВЛАДАН: Остави та дрва и слушај ме!
- ЗВОНИМИР: Не! Слушај ти мене: ово није мој рат! Ја га нисам отпочео и нећу га ни водити. Ни за мог брата, а ни за тебе.
- ВЛАДАН: Зар сам га ја отпочео?
- ЗВОНИМИР: Зашто си отишао? Нико те овде не би дирао.
- ВЛАДАН: Мене?
- ЗВОНИМИР: Тебе, Споменку, њене, твоју браћу...
- ВЛАДАН: Ти би нас штитио?
- ЗВОНИМИР: Да! Је ли то таква срамота?
- ВЛАДАН: А друге?
- ЗВОНИМИР: Које друге?
- ВЛАДАН: Друге српске породице?
- ЗВОНИМИР: Ни њих нико не дира. Долазиле су Швабе, усташе... Ни једну кокошку нису однели.
- ВЛАДАН: Шта мислиш, докле ће то тако трајати?
- ЗВОНИМИР: Нико не жели да истреби Србе, већ...
- ВЛАДАН: Нас? Бандите?
- ЗВОНИМИР: Рат је завршен. Ви сте га наставили.
- ВЛАДАН: Ми ћемо га и завршити.
- ЗВОНИМИР: Како? Немате више од десет пушака, а погледај где су Немци: под Москвом!
- ВЛАДАН: Под Москвом ће и остати. Само, јако дубоко...
(Враѿи ѿшѿољ за ѿојас)
Сутра мораш поћи самном, Звонимире.
- ЗВОНИМИР: Куда?
- ВЛАДАН: У одред.
- ЗВОНИМИР: Ти си луд!...
- ВЛАДАН: Ако не пођеш, доћи ће неко да те убије. То је сигурно.
- ЗВОНИМИР: Зашто? Због мог брата? Немам везе с њим, кунем ти се!
- ВЛАДАН: Не смемо да рескирамо... А бојим се, ни он.
- ЗВОНИМИР: Како не резумеш: ја не ратујем. Хоћу само на миру да живим у новој држави...

ВЛАДАН: Зар је ово држава, мајку ти ј...! Независна Хрватска!
Швапско послушно псето које коље за рачун Трећег Рајха?

ЗВОНИМИР: Није истина...

ВЛАДАН: Не? Шта се ради у логорима на Сави?

ЗВОНИМИР: Не знам.

ВЛАДАН: Сазнај!...

Окрене се и без речи оде.

Затмњење.

VII
ЈАНКОВАЦ, 1971.

Унушрашњоси ресиорана “Божур”. Ненад и Сиоменка. Она сиоји са чашиом у руци.

СПОМЕНКА: Упали су негде с пролећа '42-е, покупили све Србе, мог оца, мајку, мог мужа и одвели у логор. Никада их више нисам видела... Те тако, они су на небу. А где би другде били?

НЕНАД: Жао ми је.

СПОМЕНКА: И мени је жао.

НЕНАД: Како то да су тебе оставили?

СПОМЕНКА: То је друга прича.

НЕНАД: Јесу ли још долазили?

СПОМЕНКА: Сигурно, али, ја више нисам била у Јанковцу. Побегла сам у Швајцарску и тамо схватила да сам у другом стању. Родила ћерку. Посмрче.

НЕНАД: Страшно.

СПОМЕНКА: Страшно? То је све што имаш да кажеш?

НЕНАД: Не знам шта бих друго.

СПОМЕНКА: Па јесте, у праву си. Било је страшно. Али, сачувала сам живот, свој и свога детета. Временом сам се снашла. Како? О томе нећу никада никоме да говорим. Међутим, обезбедила сам пристојну егзистенцију, на крају сам чак постала и имућна. Чиста иронија. Када би се по мојој причи направио филм, нико не би остао у сали... Камо среће да је био филм. Гледала бих га дан и ноћ, само да се мени тако нешто не догоди.

НЕНАД: Зашто си се вратила?

СПОМЕНКА: Бог те пита... Долазили наши па ми причали како у Јанковцу опет има Срба, колониста из других крајева, како има њихове деце, њихових унука... Не даде ми ђаво мира те помислих: кацо би било да отворим ресторан у долини? Кућа је, наравно, била неупотребљива, имање запуштено. Требало ми је доста времена и пара да све то доведем у ред и адаптирам у ресторан... Али, исплатило се... У “Божур” су почели да долазе са свих страна, увек је било свирке, песме, доброг расположења... Сада су одлучили да коначно заврше посао који су започели '42-е – да Јанковац заувек збришу са лица земље!

- НЕНАД: Шта ти је с ћерком?
- СПОМЕНКА: Она је у Швајцарској. Има свој живот, сасвим свој... Али, сада је и она ту.
- НЕНАД: Овде? Где?
- СПОМЕНКА: Горе у соби. Спава.
- НЕНАД: Како то?
- СПОМЕНКА: Ето, тако. Дошла ми у посету, јутрос и запањила се кад је угледала језеро. Хтела да ме изненади... а изненадила ја њу.
- Враћа се нагло оиворе и уђе Звонимир, оивресајући кишу са манџила.*
- ЗВОНИМИР: Какво изненађење! И млади археолог је ту?
- НЕНАД: Ту сам, ако немаш ништа против.
- ЗВОНИМИР: Имам, и те како.
(Споменки)
А ти? Шта чекаш? Зашто ниси јуче отишла камионом са својим стварима?
- СПОМЕНКА: Хоћеш ли коњак?
- ЗВОНИМИР: Чујеш ли шта те питам?
- СПОМЕНКА: Чујем, Звонимире, чујем.
- ЗВОНИМИР: Одговори ми онда нешто.
- СПОМЕНКА: Хтела сам да останем... још мало.
- ЗВОНИМИР: Колико мало?
- СПОМЕНКА: Зашто сви моји вечерашњи посатиоци постављају идиотска питања?
- ЗВОНИМИР: Рећи ћу ти: зато што је ситуација идиотска! Због ових киша вода расте запањујуће брзо и моја је дужност да ти то ставим до знања.
- СПОМЕНКА: У реду, ставио си ми. Можеш да се вратиш на брану.
- ЗВОНИМИР: Невероватно, ја сигурно сањам.
- НЕНАД: Сањаш, друже, сањаш.
- ЗВОНИМИР: Ко је теби дозволио да говориш?
- СПОМЕНКА: Малог остави на миру.
- ЗВОНИМИР: Малог?! Знаш ли шта је тражио од мене? Да дигнем у ваздух неку бетонску плочу испод цркве.
- СПОМЕНКА: Знаш, па шта?

- ЗВОНИМИР: Одакле ми овлашћења...?
- СПОМЕНКА: Ко да би тебе неко проверавао.
- ЗВОНИМИР: Споменка пакуј се. Дотерао сам комби, крећемо.
- СПОМЕНКА: Јеси ли ти чуо за Џ. Г. Баларда?
- ЗВОНИМИР: За кога?
- СПОМЕНКА: За Џ. Г. Баларда и његов познати научно-фантастични роман “Потопљени свет?”
- ЗВОНИМИР: Колико си попила вечерас?
- СПОМЕНКА: Ниси чуо... То су, Звонимире, основне ствари! Како онда можеш да разумеш ову долину, мене или археолошко ископавање?
- ЗВОНИМИР: Слушај, вода долази. Мрдни се, жено.
- СПОМЕНКА: Треба да пођеш. Треба да се јавиш твојима, са бране. Јављаш се свако вече, зар си заборавио?
- ЗВОНИМИР: Од кад ти водиш рачуна о мојој породици?
- СПОМЕНКА: Одувек. Ниси ми дао прилике да је заборавим.
- ЗВОНИМИР: Нисам те ништа фолирао...
- СПОМЕНКА: Немој онда ни сада! Молим те.
- ЗВОНИМИР: Споменка ово више није шала. Немамо времена!
- СПОМЕНКА: Ја имам.
- НЕНАД: А, шефе, шта је? Вуна?
- ЗВОНИМИР: Ти, завежи. Треба само једну реч да кажем, па да те милиција покупи одавде.
- НЕНАД: Има нас више које требе да покупи.
- ЗВОНИМИР: Споменка, шта се дешава? Реци ми. Три године сам провео на овој брани. Никога нисам лагао, најмање тебе.
- СПОМЕНКА: Ти си само човек који је преградио долину бетоном и који ће ускоро да оде.
- ЗВОНИМИР: То си знала од почетка.
- СПОМЕНКА: У реду је, иди... Чекају те жена и деца... А можда је и она, за ово време, нашла неку забаву.
- ЗВОНИМИР: Није била забава!... Зашто говоримо пред њим?
- СПОМЕНКА: То је мој пријатељ.
- ЗВОНИМИР: Врага, пријатељ.

- СПОМЕНКА: Има ли на овом свету ичега до чега је теби заиста стало?
- ЗВОНИМИР: Зар ме ти то питаш?
- СПОМЕНКА: Да, баш ја.
- ЗВОНИМИР: Мислио сам да сам то показао... још онда.
- СПОМЕНКА: Ниси ништа показао, ни онда, а ни сада! Увек си само желео да ти буде мирна савест, да сачуваш душевни мир... Какав си то човек? Ти имаш децу, која ни једанпут нису дошла да те обиђу на брани!
- ЗВОНИМИР: Моја деца су моја ствар!... Уосталом, сада је и онако све готово. Најважније је да су рокови испоштовани.
- СПОМЕНКА: И да ћеш отићи у Централни комитет?
- ЗВОНИМИР: Нико не ради за бадава.
- НЕНАД: Хеј, да сам то знао, могао сам ти понудити Уједињене Нације!
- ЗВОНИМИР: Чудна си ти зверка. Тамо, на брани, пре неки дан, био си спреман и ноге да ми љубиш, а сада ме зајебаваш... Само ти ја могу помоћи, запамти!
- НЕНАД: Значи, Јанковачка долина је твоје власништво?
- ЗВОНИМИР: Има пуно тога што ти још не знаш.
- НЕНАД: Али, нешто знам: управо си добио корпу од ове даме. А на то, чини се, ниси навикао.
- ЗВОНИМИР: Мислиш да си много паметан? Зато што си се родио у граду, на трећем спрату и у централном грејању?
- НЕНАД: Погрешио си спрат.
- ЗВОНИМИР: Много тога сам прошао да бих дошао до ове хидроцентралне. Боље ти је да ми не стајеш на пут.
- НЕНАД: Зваћеш милицију, војску, оклопне јединице?
- ЗВОНИМИР: Ја сам овде и војска и милиција. А ти си сам.
- Са горњеј сираја силази Милена.*
- МИЛЕНА: Држите се! Стиже појачање...!

Зашамњење.

VIII
ЈАНКОВАЦ, 1942.

Дворишије Владанове куће обрасло у коров. Владан и Пејтар косе.

- ВЛАДАН: Није требало да дођеш, Петре. Могао сам и ја сам.
ПЕТАР: Зашто? Ако ми је уочено колена, није рука.
ВЛАДАН: *(Застјане)*
Опет ударих у камен...
ПЕТАР: Говорио сам твом Милану да не купује ову земљу.
ВЛАДАН: То је најбоља земља у Јанковцу.
ПЕТАР: Ако је најбоља, што гунђаш због камења.
ВЛАДАН: Мени није само право што сам ударио у камен, а не што га има.
ПЕТАР: Није ни чудо, оволики коров...
ВЛАДАН: Шта ћу, кад нема никога.
ПЕТАР: Да ми није ове ноге...
ВЛАДАН: Петре, остави се тога.
ПЕТАР: Успомена са Колубаре. Ако, вредело је, не жалим... Него, пази, има овде и гуја.
ВЛАДАН: У Јанковцу. Ма, откуда?
ПЕТАР: Има, кад ти кажем. Могао сам пре неки дан горе у детелини и главу да оставим.
ВЛАДАН: Никада их није било.
ПЕТАР: Сад их има. Гуја, ко лакат дебеле. Она зашишта, ја, у страну, па право косом, по средини!
ВЛАДАН: Уби ли на крају то чудовиште?
ПЕТАР: Уби, него шта! И само што њу смотам, кад...
ВЛАДАН: Друга?
ПЕТАР: Удари киша. Нисам ни крочио са детелине, а мокар, скроз-наскроз! Кажу, хоће да се узнемири пред кишу.
ВЛАДАН: То сигурно прича баба Дана, она што јој се ноћу привиђа да види Обилића на белом коњу, како витла сабљом и сече Швабе.
ПЕТАР: И други су га, кажу, виђали.

- ВЛАДАН: Србина кад притера, увек му се нешто привиђа. Слаба вајда од тога, Петре.
- ПЕТАР: Дај шта даш.
- ВЛАДАН: *(Пресџане да коси)*
Слушај, Петре: Споменка хоће да пође са мном.
- ПЕТР: У одред?
(Владан климне џлавом)
Шта да ти кажем? Не знам.
- ВЛАДАН: Можда би требало сви да пођете.
- ПЕТАР: Да оставимо кућу, земљу... Како?
- ВЛАДАН: И други су оставили.
- ПЕТАР: Други су други.
- ВЛАДАН: Видиш ли шта се догађа?
- ПЕТАР: Догађало се и пре, па смо остали читави.
- ВЛАДАН: Дижу логоре дуж Саве.
- ПЕТАР: Увек су их дизали.
- ВЛАДАН: Знају да сам ја горе, у шуми.
- ПЕТАР: Чуј, дете моје: у два рате сам био, а да није судбине, био би и у трећем. Могоа сам да погинем у јуришу хиљаду пута, а нисам. Зрно ме није хтело. Али ме. шрапнел ударио у колено, док сам спавао. Једно сам научио: од судбине бежаније нема. Ружа и ја остајемо, на нашој земљи. Споменка нека иде, ако хоће и ако ти хоћеш. Можда је тако и боље. Ко зна? Само Бог.
- ВЛАДАН: Зашто нам тај Бог понекад не каже шта да чинимо?
- ПЕТАР: Казао – не казао, ми увек терамо по својем... Јеси ли зато дошао? По њу?
- ВЛАДАН: Нисам по њу.
- ПЕТАР: Него?
- ВЛАДАН: Дошао сам по Звонимира.
- ПЕТАР: *(Након дуже џаузе заврџи џлавом)*
Не ваља нам посао. Никако.

Заштамњење.

IX
ЈАНКОВАЦ, 1971.

Унуцраишњосцј ресцјорана “Божур”. Милена се цридружи црисуцњима.

ЗВОНИМИР: Овде има још гостију? Браво, ко усред туристичке сезоне!
Добро вече.
(Сцјоменка)
Хоћеш ли нас упознати?

СПОМЕНКА: Ненад, археолог, Звонимир, пројектант бране – а ово је моја...

МИЛЕНА: (Прекинувши је)
Пријатељица. Милена.
(Звонимиру)
Ви сте, значи, пројектовали брану?

ЗВОНИМИР: Да, ја сам.

МИЛЕНА: Честитам. Веома лепо, импресивно.

СПОМЕНКА: Јеси ли се мало одморила?

МИЛЕНА: Онако... што овај господин толико виче кад говори?

ЗВОНИМИР: Опростите, али, ситуација је драматична. Међутим, да сам знао да горе неко спава, неко тако шармантан...

МИЛЕНА: (Приђе Ненаду)
Ти си археолог?

НЕНАД: Да.

МИЛЕНА: Моја најбоља другарица је сликарка.

НЕНАД: То није исто. А шта си ти?

ЗВОНИМИР: Сине, сине, не ради се то тако...

МИЛЕНА: (Звонимиру)
Зашто се мешате? Не видите да сам променила саговорника?

НЕНАД: Меша се ваздух.

МИЛЕНА: Молим?

НЕНАД: Ваздух. Овај који удишемо. Нико са сигурношћу не може рећи кроз колико је већ плућа до сад прошао.

МИЛЕНА: Нисам гадљива на ваздух.

- НЕНАД: Има разних плућа: сипљивих, бронхитичних, туберкулозних, канцерозних...
- МИЛЕНА: Мислим да ћу повратити... А, каква су твоја плућа?
- НЕНАД: Моја? Ево, оваква.
(Раскопча кошуљу)
- МИЛЕНА: Ха! Ако си мислио да ћу пасти на твоје маљаве груди...
- НЕНАД: Не, показујем ти своја плућа. То је велика ствар. Хоћеш ли и ти мени да покажеш твоја?
- МИЛЕНА: Види га, изгледа као поп, а оно...
(Сйоменки)
Где си пронашла овог... археолога?
- СПОМЕНКА: Сам је дошао.
- ЗВОНИМИР: Ако мене питате, момак није сасвим чист.
- МИЛЕНА: Шта има да вас питам? Не занимае ме ни ви, ни он.
- СПОМЕНКА: Душо, не узбуђуј се. Они ће отићи.
- МИЛЕНА: Али, шта траже у нашој долини? Нису нам потребни.
- СПОМЕНКА: Друг инжењер мисли да јесте.
- МИЛЕНА: Збиља? Зашто?
- ЗВОНИМИР: Знате како је, ја сам, на неки начин, изменио облик овог краја. Он сад носи мој потпис.
- МИЛЕНА: Ваш потпис? Где сте га ставили? На брану?
- ЗВОНИМИР: Да, тако нешто...
- МИЛЕНА: Тако нешто... Хоћете ли да ми поклоните ваш потпис?
- ЗВОНИМИР: Врло радо, Како?
- МИЛЕНА: (Пружи му длан)
Овако: потпишите ми се овде, на длан.
- ЗВОНИМИР: Штета да овако леп длан упрљам мастилом.
- МИЛЕНА: Ја вас молим.
- ЗВОНИМИР: (Извади оловку. Појмише се)
Ево. Јесте ли сада срећни?
- МИЛЕНА: (Гледајући у длан)
Имате леп потпис. Мора да се пуно потписујете?

ЗВОНИМИР: Па, прилично...

МИЛЕНА: *(Сћежне њесницу ња је ојетј расѡвори)*
Господине Звонимире, сада сте постали прилично плаве
крмаче.

ЗВОНИМИР: Је ли то нека враѡбина?

*Милена наједном ѡочне хисѡерично да брѡше длан, а заѡим исѡрчи
наѡље. Ненад изађе за њом.*

ЗВОНИМИР: Луда мала. И ти си некад била тако дивља. Где си је само
пронашла?

СПОМЕНКА: У Цириху. Продају се по самопослугама.

ЗВОНИМИР: Аха, значи швајцарска веза. Зашто је дошла?

СПОМЕНКА: Онако, у посету.

ЗВОНИМИР: Баш је изабрала време... Уосталом, тражила је мој потпис.
Зар сам могао да је одбијем?

СПОМЕНКА: Променио си се, Звонимире. Коначно си за ових тридесет
година успео да постанеш стопостотно циничан. А за по-
следње три си у томе достигао савршенство.

ЗВОНИМИР: Мислим да смо се усавршавали заједно.

СПОМЕНКА: Зашто ли сам улетела у ово с тобом?

ЗВОНИМИР: Сада ме то питаш?

СПОМЕНКА: Питам себе.

ЗВОНИМИР: Израчунао сам: за те три године спавао сам више пута с
тобом, но са својом женом.

СПОМЕНКА: Тако си самоуверен и уображен. Вратио си се у Јанковац да
подигнеш брану, претходно си направио гомиле скица,
макета... Јеси ли у те макете ставио и људе?

ЗВОНИМИР: Нисам ја измислио ову локацију. О њој се расправљало у
Сабору, у делегатским телима...

СПОМЕНКА: Ја нисам никога делегирала да одлучује о мом животу!
Дивно је то што ће људи добити струју, али ће је добити
преко мојих леђа. Ко је дао право том Сабору да ме на силу
исељава из долине?

ЗВОНИМИР: Шта можеш кад река тече баш овуда.

- СПОМЕНКА: Тече она свуда, али сте брану подигли баш изнад српског села!
- ЗВОНИМИР: Овај разговор нема никаквог смсла.
- СПОМЕНКА: И нема! Баш као ни онај с почетка рата, када си тврдио да усташе у селу никога неће дирати.
- ЗВОНИМИР: *(Након дуже паузе)*
То је прошлост.
- СПОМЕНКА: Прошлост?! Па, опет исто чините! Опет одводите Србе из Јанковца.
- ЗВОНИМИР: Не одводимо их у логоре, већ у нове куће.
- СПОМЕНКА: Јесте ли их питали да ли хоће?
- ЗВОНИМИР: Споменка, као прво: свако добија кућу много бољу но што има сада. Исто важи и за твој ресторан. Као друго: постоји милион разлога да хидроцентрала буде баш на овом месту.
- СПОМЕНКА: Милион за – али и милион против!
- ЗВОНИМИР: Ко је против? Нико се није јавио.
- СПОМЕНКА: Јесте ли питали мртве?
- ЗВОНИМИР: Струја је потребна живима...
- СПОМЕНКА: Али смо мртвима дужни!
- ЗВОНИМИР: Нешто не разумем: све време се овде подиже брана. Зар ниси знала да ће ти вода на крају стићи до куће? Или си за то време била заокупљена... нечим лепшим?
- СПОМЕНКА: Тобом?... Звонимире, молим те, позови своју жену и реци јој да не брине, јер...
- ЗВОНИМИР: С тим је готово. Затражио сам развод.
- Споменка га изненађено гледа, а онда му распали шамар. Звонимир се ухватио за вилицу.*
- ЗВОНИМИР: Могла си зуб да ми поломиш.
- СПОМЕНКА: Зашто си то урадио? Не желим ни један брак да растурим.
- ЗВОНИМИР: Није реч само о теби. Наш брак је и онако већ био готов.
- СПОМЕНКА: Али, зар је сад време да се мења живот?
- ЗВОНИМИР: Изгледа да јесте.
- СПОМЕНКА: Па да, сада си успео. Изградио си хидроцентралу, постаћеш зверка...

ЗВОНИМИР: Ште је теби? Ти њу уопште и не познајеш.
СПОМЕНКА: Познајем тебе.
ЗВОНИМИР: Јесам ли ја баш толики гад? Никада ти нисам помогао?
СПОМЕНКА: Нисам ти тражила да ме пошаљеш у иностранство...
ЗВОНИМИР: Владан је тражио!
СПОМЕНКА: Када?
ЗВОНИМИР: Оне ноћи.
СПОМЕНКА: Лажеш, ниси га видео...
ЗВОНИМИР: Јесам!... Сачувао сам ти живот. Је ли то кривица?
СПОМЕНКА: Зашто његов ниси сачувао?
ЗВОНИМИР: Зато што он није хтео.

Заштамњење.

X
ЈАНКОВАЦ, 1942.

*Унутрашњоси сеоске куће. Петар, Ружа, Владан и Сиоменка за вечером.
Једу у тишини. Грмлавина и киша.*

- ПЕТАР: Владане, да ли Тито постоји?
 ВЛАДАН: Постоји,
 ПЕТАР: Јеси ли га видео?
 ВЛАДАН: Нисам.
 ПЕТАР: Па, како знаш?
 ВЛАДАН: Знам.
 ПЕТАР: Аха... А ко је он?
 ВЛАДАН: Тито је врховни командант.
 ПЕТАР: Знам, него, одакле је?
 ВЛАДАН: Мислим из Загорја.
 ПЕТАР: Из Загорја? Аха...
 РУЖА: Петре, једи. Охладиће се.
 ПЕТАР: А где је вама фронт?
 ВЛАДАН: Ми немамо фронт.
 ПЕТАР: Немате?
 ВЛАДАН: Наш фронт је свуда тамо где је и непријатељ.
 ПЕТАР: Аха...
 СПОМЕНКА: *(Владану)*
 Да ти сипам још?
 ВЛАДАН: Може.
 ПЕТАР: Владане, а где су четници?
 ВЛАДАН: Четници су издајници.
 ПЕТАР: Боре ли се против Немаца?
 ВЛАДАН: Не знам. Неко каже да се боре, а неко да не.
 ПЕТАР: Аха...
 РУЖА: Треба ли још погаче?
 ПЕТАР: Не треба.
 ВЛАДАН: Једно је сигурно: усташе су с Немцима.
 ПЕТАР: Обрни, окрени – опет ће да гину Срби.
Затамњење.

XI
ЈАНКОВАЦ, 1971.

Испред ресторана "Божур", под крошњом дрвџа, заклоњени од кише, Милена и Ненад.

- НЕНАД: Зашто си се окомила на њега? Ти, бар, немаш разлога.
- МИЛЕНА: Имала сам једног таквог у Швајцарској. Мислила сам да сам побегла, али, ево га опет, у Јанковачој долини.
- НЕНАД: Чиме се бавиш?
- МИЛЕНА: Више ничим.
- НЕНАД: У реду, чиме си се бавила?
- МИЛЕНА: Зашто ме испитујеш?
- НЕНАД: Само причамо.
- МИЛЕНА: Не причамо. Ти постављаш питање, а ја треба да одговарам.
- НЕНАД: Добро. Причаћу о себи.
- МИЛЕНА: Јел мораш?
- НЕНАД: Аха.
- МИЛЕНА: Хајде, онда, слушај.
- НЕНАД: Ја сам археолог.
- МИЛЕНА: То знам.
- НЕНАД: Истражујем нешто у Јанковачкој цркви. Пронашао сам једну просторију под земљом. У њој би нечега могло бити, али не могу да уђем, јер је улаз забетониран.
- МИЛЕНА: Баш штета.
- НЕНАД: И јесте. Тражио сам помоћ на брани, али Звонимир за то није хтео ни да чује. У међувремену сам се снашао. Чим престане киша развалићу улаз и ући унутра.
- МИЛЕНА: Како?
- НЕНАД: Динамитом.
- МИЛЕНА: Одакле ти динамит?
- НЕНАД: Украо сам га са градилишта.
- МИЛЕНА: Стрпаћете у затвор.
- НЕНАД: Није ни тамо тако лоше. Само ако не бију.

- МИЛЕНА: Ти ниси нормалан.
- НЕНАД: То ми је већ рекла твоја мајка.
- МИЛЕНА: О, па ти си упућен и у наше породичне односе.
- НЕНАД: Јесам.
- МИЛЕНА: Чудно. Споменка је обично неповерљива према странцима.
- НЕНАД: Зближили смо се. Поготову, од кад сам јој решио укрштене речи.
- МИЛЕНА: Од кад се, у ствари, вас двоје познајете?
- НЕНАД: Има готово цео сат.
- МИЛЕНА: Толико? Ти онда знаш све о нама.
- НЕНАД: Али о теби баш ништа.
- МИЛЕНА: Упоран си, знаш. Шта те занима?
- НЕНАД: Само оно што хоћеш да ми кажеш.
- МИЛЕНА: Добро. Радим као лаборант у једној циришкој болници. Имам свој стан и свој живот. Мужа немам, деце немам. Имам папагаја, ауто, телевизор у боји и... Шта оно беше четврто? Да! И шефа клинике, знаш већ како је то...
- НЕНАД: Не знам. Нисам никад са шефом клинике...
- МИЛЕНА: Не сери, молим те!
- НЕНАД: Добро говориш српски.
- МИЛЕНА: Хоћеш ли да слушаш, или нећеш?
- НЕНАД: Хоћу, извини.
- МИЛЕНА: Тај шеф клинике, у почетку је било супер, али на крају, постало је неподношљиво. Врхунац је био кад ми се јавила његова жена и очајним гласом саопштила како се њихов брак распада. Какве сам је имала везе са њиховим браком?... Хвала богу, побегла сам одатле.
- НЕНАД: И, шта ћеш сада? Долине више нема, а у земљи влада незапосленост.
- МИЛЕНА: Не знам. Узела сам одмор, па ћу да размислим.
- НЕНАД: *(Ухвати је за руку)*
Дођи... Погледај... Видиш ли?
- МИЛЕНА: Шта?
- НЕНАД: Тамо напред.
- МИЛЕНА: Неке рушевине.

- НЕНАД: Јанковачка црква. Оно што је остало од ње. Срби су своје цркве подизали, а онда су их рушили Турци, Бугари, Немци, усташе, како се коме прохте. А онда су их Срби опет подизали, стрпљиво и упорно, тамо где су могли и где им је било дозвољено... Јанковачка црква је остала рушевина. А ја ћу сазнати зашто.
- МИЛЕНА: Не разумем шта хоћеш тиме да ми кажеш?
- НЕНАД: Та твоја прича о шефу клинике, овде, у Јанковачкој долини, делује идиотски.
- МИЛЕНА: Нисам први пут у овој долини.
- НЕКАД: Али си последњи. Имај мало поштовања према овом свету који ће бити потопљен.
- МИЛЕНА: Уопште те не разумем.
- НЕНАД: Вређаш га тим својим љубавним романом!
- МИЛЕНА: Али ја живим у Швајцарској...
- НЕНАД: Ј... ти Швајцарску. Док се овде правила историја, тамо су само јодловали и навијали сатове.
- МИЛЕНА: Нису ти Швајцарци криви што не можеш да уђеш у ту печину.
- НЕНАД: Ко говори о пећини?
- МИЛЕНА: Не знам о чему говориш!
- НЕНАД: О овој киши, ј... јој матер! Зашто толико пада?... И без ње би се направило језеро!

Заттамњење.

XII
ЈАНКОВАЦ, 1942.

Владан и Споменка у њосџељи. Ноћ, киша и ѓрмљавина.

СПОМЕНКА: Владане?

ВЛАДАН: А...?

СПОМЕНКА: Знаш ли причу о потопу и Нојевом ковчегу?

ВЛАДАН: Знам.

СПОМЕНКА: Испричај ми.

ВЛАДАН: То је стара библијске прича...

СПОМЕНКА: Знам. Хоћу опет да је чујем.

ВЛАДАН: Зашто? Због ове кише?

СПОМЕНКА: Није важно, причај.

ВЛАДАН: Баш си досадна.

СПОМЕНКА: Молим те,

ВЛАДАН: Једнога дана Бог се покаја што створи човека и реши да на земљу пошаље велики потоп... Шта то радиш?

СПОМЕНКА: *(Почне да ѓа мази и свлачи)*
Само ти причај, слушам.

ВЛАДАН: Али, нађе се један поштен човек, Ноје, над којим се Бог сажали, те реши да га сачува у животу. Нареди му да сагради велики дрвени ковчег, да узме по једен пар од сваке животиње и да се у њега склони са својом породицом... Споменка полако.

СПОМЕНКА: *(Не ѓрекидајући мажење)*
И, шта је било после?

ВЛАДАН: После... После дође велики потоп, који је трајао четрдесет дана и ноћи. Вода све преплави и дође изнад врхова највиших планина. Све живо погибе.

СПОМЕНКА: И рибе?

ВЛАДАН: Не, рибама је било добро. Али, остали настрадаше, Сви сем Ноја, чији је ковчег плутао на површини воде... Након сто педесет дана, вода почне да опада, а са њом и Нојев ковчег. Коначно се заустави на планини Арарату. Ноје, његова жена, синови, снаје и све животиње изађу – и живот крене испочетка.

СПОМЕНКА: Владане, та је прича без везе.

ВЛАДАН: Зашто?

СПОМЕНКА: Бог је хтео да уништи све живо, а ипак је оставио по мушко и женско од сваке врсте.

ВЛАДАН: Оставио је само добре људе.

СПОМЕНКА: Али су од њих опет постали лоши. Бог је сигурно добро мислио, али је заборавио на једну важну ствар.

ВЛАДАН: На коју?

СПОМЕНКА: На ову...

Лежне ѿреко њега и чврсио га обзрли рукама и ногама.

Заштамњење.

XIII
ЈАНКОВАЦ, 1971.

Ненад и Милена испред ресторана "Божур", под дрвеном. Киша пада све слабије.

- МИЛЕНА: Ненаде, шта ће бити с нама?
 НЕНАД: С нама људима, уопште?
 МИЛЕНА: Не, с тобом и са мном? Као да нас у овом свету нико не шиша.
 НЕНАД: Борићемо се.
 МИЛЕНА: Докле?
 НЕНАД: Непрестано.
 МИЛЕНА: Зашто?
 НЕНАД: Не умем другачије.
 МИЛЕНА: Јеси ли пробао другачије?
 НЕНАД: Нисам, али знам да тако мора.
 МИЛЕНА: Шта је, у ствари, живот? Споро, дугогодишње цркавање.
 НЕНАД: Слушај, то је превише тешка реченица за ово доба године.
 МИЛЕНА: Само се ти зезај! Вама мушкарцима је најважније да сачувате душевно спокојство. Мислиш да је та пећина најважнија ствар на свету? И, шта ако нешто нађеш? Хоће ли ти то помоћи да купиш кућу, јахту, добра кола...?
 НЕНАД: Неће, буди без бриге.
 МИЛЕНА: Желим да живим како ја хоћу, да путујем по целом свету, да имам све што ми падне на памет – а ништа се не догађа. Само преврћем епрувете у лабораторији.
 НЕНАД: Не знам како да ти помогнем.
 МИЛЕНА: Мислиш да сам блесава, је ли?
 НЕНАД: Јеси ли размишљала о породици. Деци?
 МИЛЕНА: Доста ми је те аматерске психологије. Не треба ми дете, већ новац...
 НЕНАД: Све је то релативно. Познајем многе девојке које би радо превртале епрувете у Швајцарској и певале од среће.
 МИЛЕНА: Знам, цела Швајцарска се ори од хорског певања!

- НЕНАД: Ипак, овде влада мук.
МИЛЕНА: Зашто ти ниси отишао негде у иностранство?
НЕНАД: Шта да копам у иностранству?
МИЛЕНА: Ј... ти копање, можеш се обогатити на хиљаду других начина.
НЕКАД: Али, ја волим да копам.
МИЛЕНА: Ти си сероња!
НЕНАД: Баш ти хвала. Тековине западне цивилизације.
МИЛЕНА: Шта ти, у ствари, хоћеш? Не ваља ти ни тамо ни овамо.
НЕНАД: Хоћу да те нешто питам: шта знаш о свом оцу?
МИЛЕНА: Какве то сад има везе?
НЕНАД: Пало ми на памет: сигурно је и он с твојом мајком некада стајао испод овог истог дрвета.
МИЛЕНА: Можда, нисмо о томе разговарале. Али, мислим да је ово дрво засађено касније, кад се Споменка вратила у Јанковац.
НЕНАД: Не верујем, не би толико израсло.
МИЛЕНА: Јеси ли ти ботаничар, или археолог?
НЕНАД: Избегаваш одговор.
МИЛЕНА: Не, не избегавам. Знам све о мом оцу.
НЕКАД: А то је...?
МИЛЕНА: То је, да је некада био... а да га сада нема. Задовољан?...

Заттамњење.

XIV
ЈАНКОВАЦ, 1942.

Владан и Сјоменка у њосћељи мирно сјавају. Тишина. Киша је пресјала. Чује се цврчак. Онда се Владан, као да је нешто осетио, наједном придигне у њосћељи. Ослушкује, затим скочи према фуџроли са њишољем, окаченој о наслону сјолице, али за предахитре враћа која се с њреском ошворе... Зачује се пригушени Сјоменкин врисак.

Затјамњење.

XV
ЈАНКОВАЦ, 1971.

Унуираињоси ресиорана “Божур”. Враћају се Ненад и Милена. Звонимир крај Ненадове шорбе, маше шийком динамиита у руци.

ЗВОНИМИР: Лепо, бога ми. Ти би мало да робијаш, а?

НЕНАД: *(Крене к њему)*
Дај ми то.

ЗВОНИМИР *(Одмакне се)*
Посумњао сам кад су ме обавестили да је неко провалио у складиште. али, нисам хтео да верујем...

НЕНАД: *(Сиоменки)*
Зашто си му то дозволила?

СПОМЕНКА: Није ме питао, само је зграбио!

НЕНАД: *(Звонимиру)*
Последњи пут ти кажем; врати то у торбу.

ЗВОНИМИР: Хоћу, али торба иде са мном.
(Привуче шорбу к себи)

Ненад њође к њему, али их Сиоменка раздвоји.

СПОМЕНКА: Не! Овде се нећете тући.

НЕНАД: Торба је моја...

ЗВОНИМИР: А динамит је мој! Одговарам за све што се овде догађа.

НЕНАД: Хоћу само да разбијем ту плочу на улазу.

ЗВОНИМИР: А можда хоћеш да дигнеш брану у ваздух?

НЕНАД: Како? Са три шипке?

ЗВОНИМИР: Не знам. Објасни то милицији.

НЕКАД: Ко ће је обавестити? Ти?

ЗВОНИМИР: Ја.

НЕНАД: Не верујем...

СПОМЕНКА: Сада је стварно доста.
(Звонимиру)
Дај ми торбу!

ЗВОНИМИР: Не долази у обзир.

СПОМЕНКА: У мојој сте кући. Дај торбу.

Ойме Звонимиру ѿорбу и склони је за шанком.

ЗВОНИМИР: Постајеш саучесник.

СПОМЕНКА: Шта то радите? Није ми доста моје сопствене беде, него треба да слушам и вас двојицу?

ЗВОНИМИР: Ово је сасвим блесаво.

(Ненаду)

Како си мислио то да изведеш? Јеси ли икада руковао динамитом?

НЕНАД: Шта те се тиче...

ЗВОНИМИР: Главу ћеш изгубити због те цркве! Шта уопште очекујеш тамо да нађеш?

НЕНАД: Обавестићу те, кад нађем.

ЗВОНИМИР: Нема ничега тамо! Теби је важно нешто друго, а не Јанковачка црква. Ко те је послао? Шта заправо хоћеш?

СПОМЕНКА: Мали пише дипломски...

ЗВОНИМИР: Ха, дипломски! О чему? Тероризму?

НЕНАД: Да није било кише ја бих свршио посао, а ти о свему не би имао појма.

ЗВОНИМИР: Види се да си аматер. Динамитом се ради и по киши. Да си ми се обратио, ја бих ти то показао.

СПОМЕНКА: Обратио ти се, Звонимире.

ЗВОНИМИР: Јесте, али зашто мени? Што није нашао неког мудроњу од горе да то одобри, па нека онда лети у ваздух шта хоће!

НЕНАД: На брани су ми рекли да све зависи од тебе.

ЗВОНИМИР: Мислиш да сам сисао весло? Ујутру је свечано пуштање у рад, знате ко долази – верујете ли да ћу се насанкати, сада на крају? И онако их има доста који чекају да ми нешто сместе.

СПОМЕНКА: Мислила сам да си веома омиљен...

ЗВОНИМИР: Напољу, док си мувао ову малу, могао си да одеш до цркве и помериш ту плочу.

НЕНАД: Чиме? Рукама?

ЗВОНИМИР: Рукама, ногама, зубима! Ја бих знао како да се борим за своју ствар.

МИЛЕНА: *(Звонимиру)*

Чекајте, чекајте... Споменули сте неко “мување”?

- ЗВОНИМИР: А шта сте радили напољу? Гледали како трава расте?
- СПОМЕНКА: Па ти си, мајмуне, љубоморан...?
- ЗВОНИМИР: Не причај глупости. Нервира ме само ова кукњава. Ваш археолог чека да му се неко склони с пута. Остареће чекајући.
- НЕНАД: Можда се нисам родио за овакав свет.
- ЗВОНИМИР: А за који јеси? За онај који ће бити потопљен?
- НЕНАД: И твој ће једнога дана бити потопљен. Можеш у то бити сасвим сигуран.
- ЗВОНИМИР: *(Дође до шанка и узме чашицу)*
Споменка, дај ми пиће, па да кренемо.
- СПОМЕНКА: *(Измакне му флашу)*
Куда...?
- ЗВОНИМИР: Погледеј кроз прозор. Вода ће ти ускоро доћи до грла.
- МИЛЕНА: Мало пливања нам не би шкодило.
- ЗВОНИМИР: *(Сћоменки)*
Слушај, на знам шта се овде ноћас догађа, не знам шта се с тобом догађа, али покушај да схватиш: већ сам имао довољно непријатности што сам само тебе оставио у долини. Сада су кола напољу, киша је престала и можемо на миру да пођемо.
- СПОМЕНКА: У реду, само... да свратимо мало и до цркве.
- ЗВОНИМИР: Зашто...?
- СПОМЕНКА: Ето, веровали или не, и мене ја заинтриговало шта је испод.
- ЗВОНИМИР: Да минирам улаз?! Ни мртав...!
- МИЛЕНА: Онда остајемо.
(Узме пиће са шанка)
За потопљени свет. Живели!
- Звонимир их у неверици ѿсмаћира, онда ѿресне чашицу о ѿод, крене ка излазу, оћвори враћја, засћане, ѿа их залући из све снаге и ѿоново се окрене к њима.*
- СПОМЕНКА: Добар дан.
- ЗВОНИМИР: Мислите ли да је динамит за игру?
- СПОМЕНКА: Зар је живот за игру? Хтео си да га проведеш са мном, а не можеш да ми учиниш најобичнију ситницу.

- ЗВОНИМИР: Бесмислено је... и опасно!
- МИЛЕНА: Три године си стајао до појаса у води и градио брану. Ти више ниси човек, већ споменик. Ништа ти се не може догодити.
- ЗВОНИМИР: *(Гледа час једноџ, час друџоџ)*
Ово је да човек не поверује...
- МИЛЕНА: Докле ћеш још да зајебаваш? Шта још хоћеш? Да ти покажем плућа?... Ево ти!
- Милена смакне кошуљу и окрене се ка Звонимиру обнажених ѓрудџ, а зајшџм је ојџџџ закојча... Сјоменка јочне да се смеје. Звонимир се зајпањен сјусјџи на сјолицу.*
- ЗВОНИМИР: Циркус.
- СПОМЕНКА: *(Кроз смех)*
Пао си на плућа, матори фолиранту. Како сте ви мушкарци прозаични, а све умете да закувате.
- ЗВОНИМИР: Шта то?
- СПОМЕНКА: Ви сте направили целу ову зајебанцију с браном, Сели се, правимо језеро! Какво језеро? Дивно језеро, дивно у п... материну! Довољно дубоко да ти потопаи кућу... А где ћу ја? Ви изволите преко брда. Којег брда? Оног тамо, сјајног брда, најлепшег брда на кугли земаљској! Ј... ти брдо, ја хоћу овде да живим, ово је моја кућа. Јок! Ми смо те испланирали за преко брда – и готов посао!
- ЗВОНИМИР: Споменка, то нема никакве везе са Јанковачком црквом.
- СПОМЕНКА: Је ли? А с чим има? С Кипом слободе?
- ЗВОНИМИР: Шта ако нас неко види?
- СПОМЕНКА: Ти пази да те не види.
- ЗВОНИМИР: Ако нећу!
- СПОМЕНКА: Онда остајем.
- ЗВОНИМИР: Значи, уцена?
- СПОМЕНКА: Уцена.
- ЗВОНИМИР: Али, зашто? Шта ти је он?
- СПОМЕНКА: Је ли могуће да то до сад ниси схватио?
- ЗВОНИМИР: Нисам, молим те, објасни ми.
- СПОМЕНКА: Ненад је мој почасни гост.
- ЗВОНИМИР: Ти си пијана.

- СПОМЕНКА: Још нешто: кад пошалеѿ тенкове на мене, пази да ми не изгазе башту пред кућом.
- ЗВОНИМИР: Послаћу ти психијатра...
(Ненаду)
Хоћу с тобом ово да рашчистим: шта је испод цркве?
- НЕНАД: Просторија.
- ЗВОНИМИР: Каква просторија?
- НЕНАД: Тајна просторија.
- ЗВОНИМИР: Чега има у тој “тајној просторији”...?!
- НЕНАД: Не знам док не уђем.
- ЗВОНИМИР: Шта би могло да буде?
- НЕНАД: Можда, нешто драгоцено из 17-ог века, а можда само обичан дрвени крст, иконостас новијег датума или... баш ништа.
- ЗВОНИМИР: И због тог “баш ништа” треба да ризикујем посао?
- НЕНАД: Живот је ризик.
- ЗВОНИМИР: Хвала лепо.
- МИЛЕНА: Збиља нећеш да учиниш ни једно узвишено и племенито дело у свом животу?
- ЗВОНИМИР: Ти, мала, ћути и пази на плућа!...
(Сѿоменки)
Последњи пут: идеш ли, или не?
- СПОМЕНКА: Идем, али прво у цркву. Да се причестим.
- ЗВОНИМИР: Споменка, не дирајте динамит.
- СПОМЕНКА: То се мора обавити.
- ЗВОНИМИР: Исуса ти, реци зашто? Само један разлог...!
- НЕНАД: Ево ти један!
- Некад извуче из унуѿрашњеѿ цеѿа нешѿѿо увијено у мараму и баѿи на сѿѿо. Зазвечи меѿѿал. Звонимир ѿолако одвија мараму, уѿледа ѿредмеѿѿ и наѿло се окрене од сѿѿола. Сѿоменка ѿа узме у руке. Видимо да је ѿѿо ѿорњи део с дршком, ѿоломљене војничке каме.*
- СПОМЕНКА: (Ненаду)
Одакле ти ово?
- НЕНАД: Појавило се из земље док сам прокопавао улаз. Као да је припадало ономе ко је поставио бетонску плочу.

- СПОМЕНКА: Звонимире?
- ЗВОНИМИР: Молим...?
- СПОМЕНКА: Шта су усташе тражиле под Јанковачком црквом?
- ЗВОНИМИР: Не знам.
- СПОМЕНКА: Ко је унутра...!
- ЗВОНИМИР: Не знам, Споменка, не знам.
- СПОМЕНКА: А, ко ће онда, знати?
- ЗВОНИМИР: Зар си заборавила? Запретили су да ће убити свакога ко крене за њима оне ноћи.
- СПОМЕНКА: *(Покаже на Милену)*
Реци то њој.
- ЗВОНИМИР: Зашто њој?
- СПОМЕНКА: Јеси ли слеп? Погледај је добро.
- ЗВОНИМИР: Ко је она?
- СПОМЕНКА: Његова ћерка, Звонимире.
- ЗВОНИМИР: Владанова ћерка? Није могуће...
- СПОМЕНКА: Шта је, по теби, икада било могуће? Само, електрификација села и градова.
- ЗВОНИМИР: Владанова ћерка... Али, како?
- СПОМЕНКА: Лепо. Сачувала сам је у Нојевом ковчегу.
- ЗВОНИМИР: Зашто ми то никада ниси рекла?
- СПОМЕНКА: Јеси ли јој ти отац?...
(Дохвати њорбу. Ненаду)
Идемо, дечко.
- ЗВОНИМИР: Не умете с тим да рукујете, настрадаћете!
- СПОМЕНКА: Па шта? Моћи ћеш коначно да покопаш своју прошлост.
- ЗВОНИМИР: *(Прејречи им њуј)*
Кунем ти се, да ништа не знам...!
- СПОМЕНКА: Хајде, да сазнамо. Шта можемо наћи?... Само небеске гробове?

Затимњење.

XVI
ЈАНКОВАЦ, 1942.

*Шума у околини села. Звонимир чека. Гурнуи однекуд, на сцену заише-
иуравиши се уђе Владан, свезаних руку. Звонимир га иридржи, али га
Владан одџурне.*

- ВЛАДАН: Не дирај ме!
ЗВОНИМИР: Владане...
ВЛАДАН: Шта хоћеш од мене?
ЗВОНИМИР: Нисам знао да ће они наићи. Веруј ми!
ВЛАДАН: Реци, шта хоћеш?
ЗВОНИМИР: Слушај ме добро, немамо времена. Нагоддио сам се с бра-
том.
ВЛАДАН: Како?
ЗВОНИМИР: Реци им где је одред.
ВЛАДАН: И онда?
ЗВОНИМИР: Пустиће вас.
ВЛАДАН: Кога?
ЗВОНИМИР: Тебе, Споменку... и њене.
ВЛАДАН: А остали?
ЗВОНИМИР: Они иду у логор... Владане, не буди луд! Не можеш све да
спасеш!
ВЛАДАН: Како сте то замислили? Да их одведем до одреда и...
ЗВОНИМИР: Да! Ако је одред тамо, ако их не слажеш, они ће веа
пустити.
ВЛАДАН: *(Након дуже ѡаузе)*
Звонимире, шта је теби? Заиста верујеш у то?
ЗВОНИМИР: Обећао ми је!
ВЛАДАН: Ко? Један усташки поручник?
ЗВОНИМИР: Мој брат!... Мајку му ј... заједно смо провели детињство, не
жели да вас отера у логор!
ВЛАДАН: Слушај, Звонко: ја сам мртав. Обојица то знамо.
ЗВОНИМИР: Није истина.
ВЛАДАН: Али, нагодићемо се.

- ЗВОНИМИР: Како? Реци, како?
- ВЛАДАН: Извући ћеш Споменку. А ја вам нећу рећи ништа.
- ЗВОНИМИР: Немогуће...!
- ВЛАДАН: Мораш! Дугујеш ми живот... дрвосечо!
- ЗВОНИМИР: *(Након дуже паузе)*
Значи, ипак су те послали да ме убијеш?... Зашто баш тебе,
зар нису знали...
- ВЛАДАН: Ја сам тражио!
- ЗВОНИМИР: Ти?... Боље да ниси. Све је испало погрешно.
- ВЛАДАН: Можда и није. Жив си, зато ће и она живети. Обећај ми то.
- ЗВОНИМИР: Владане, они траже...
- ВЛАДАН: Још нешто: не сме остати у селу. Кољачи ће се враћати.
Пошаљи је негде, што даље одавде. Никада се више не сме
вратити у Хрватску!...
- ЗВОНИМИР: Како да ти то обећам?
- ВЛАДАН: Било како! Живот за живот, Звонимире!...
(Окрене се)
Водите ме одавде.

Затимњење.

XVII
ЈАНКОВАЧКА ЦРКВА

Просїорија исїод Јанковачке цркве, у коју кроз уїраво оїворен улаз, їпродре сной свеїлосїи. Празна је. Кроз дим који се разилази улазе Ненад, Сїоменка, Милена и Звонимир. Гледају око себе. Сїоменка њође дуж зида доїшчући за їрсїима.

МИЛЕНА: Мама, шта то радиш?

СПОМЕНКА: Овде су.

НЕНАД: Ко, Споменка?

СПОМЕНКА: Моји небески гробови.

Зачује се шкриїа беїонске їлоче, сной свеїлосїи їочне да се сужава.

НЕНАД: Улаз се затвара!

СПОМЕНКА: Излазите! Брзо!

МИЛЕНА: Али, мама....? Ти?

СПОМЕНКА: *(Ненаду)*
Води је одавде! Чујеш ли...?!

МИЛЕКА Нећу! Немој!

СПОМЕНКА: Бежи, Звонимире!

Ненад зїраби Милену и, док се она їрчевїїо оїїима, извуче је са сцене. Звонимир њође за њима, али онда, као да се їредомисли, сїїане. Сной свеїлосїи се сасвим сузи, зачује се їресак беїонске їлоче која заївори улаз.

СПОМЕНКА: Није требало да останеш.

ЗВОНИМИР: Споменка?

СПОМЕНКА: Ђути.

ЗВОНИМИР: Морам да ти казем...

СПОМЕНКА: Живе су их овде зазидали. А ти си то знао!

ЗВОНИМИР: Нисам...!

СПОМЕНКА: Свуда сам их тражила: у логорским списима, у књигама, по гробљима, на небесима – а они су били овде, у Јанковцу! Како си могао? Дисао си поред мене у кревету... Звонимире!?

ЗВОНИМИР: Нисам знао!

- СПОМЕНКА: Лажеш!
- ЗВОНИМИР: Не! Сви смо мислили да су их одвели у логор. Јеси ли заборавила?
- СПОМЕНКА: А ти?
- ЗВОНИМИР: Ја нисам заборавио. Зато сам и хтео ову хидроцентралу. Копао сам ноктима и зубима да је добијем и добио сам је!
- СПОМЕНКА: Зашто? Да потопиш Јанковац?
- ЗВОНИМИР: Да учиним нешто за овај крај и за ове људе.
- СПОМЕНКА: И учинио си. Дефинитивно.
- ЗВОНИМИР: Али, тада нисам ни сумњао...
- СПОМЕНКА: А када јеси?
- ЗВОНИМИР: Тек недавно.
- СПОМЕНКА: Недавно? Пре тридесет година?
- ЗВОНИМИР: Пре три дана..!
- СПОМЕНКА: Заиста? Како то?
- ЗВОНИМИР: Дошли су људи из његовог обезбеђења. Хтели су да провере да ли је све у реду... Повео сам их око бране, кроз долину... Онда смо се зауставили изнад рушевина Јанковачке цркве. Један од њих се окренуо према мени и бесно ме упитао: Зашто ово није склоњено! У први мах нисам схватио на шта мисли, а онда сам одговорио да ће те рушевине и онако отићи под воду... Ово је морало бити склоњено! – издрао се на мене... Вратили смо се на брану и они су отишли... Ја сам наставио свој уобичајени посао, али све више осећајући неку чудну узнемиреност. Тек касно у ноћ, када сам остао сам у канцеларији, нагнут над скицама, лице тог човека ми се опет појавило пред очима. Овога пута видео сам га сасвим јасно: био је то један од усташа из одреда мог брата!... Остао сам будан целе ноћи, а сутрадан ујутру појавио се твој археолог. Рекао сам му једино што сам могао: да се чисти из долине...
- СПОМЕНКА: *(Након дуге паузе)*
Истина је, Звонимире: сви су за нас учинили све што су могли... Сем нас самих.
- Зачује се појмула тшутњава која полако постојаје све јача.*
- ЗВОНИМИР: Турбине?... Споменка, чујеш ли турбине? Моја хидроцентрала је пуштена... “ЈАНКОВАЦ 1-Г” ради...!

Са свих сїрана око њих, у зидовима ѡросїорије, засветїле сїошїне сїја-лица, а онда, зидови као да се расїворе. Из њих ѡчну да излазе Пеїар, Ружа, Владан и осїали мрїви Јанковчани. Полако ѡрилазе Сїоменки и Звонимиру обавијајући их рукама у ѡследњи загрљај. На све њих се одозго сїушїа гусїа коїрена од муља и речног биља.

Из Off-а ѡочињу да доїру звуци громког аїлауза и раздраганог клицања.

Заїамгење.

XVIII
ЈАНКОВАЧКА БРАНА

Свечано украшена говорница. Говорник, за говорницом, руком уишиа айлауз.

ГОВОРНИК: *(У ѿублику)*

Другарице и другови. Социјалистичке земље су у свом развиту учиниле огроман напредак. Данас, у нашој земљи, ми улажемо даље напоре да бисмо осигурали што већу и непосреднију улогу нашег радног човека у социјалистичком, самоуправном друштву. Упоредо с тим, ми стално радимо на јачању братства и јединства, на продубљивању равноправности свих наших народа и народности. Разуме се, наши непријатељи, како споља тако и изнутра, непрекидно роваше и чине све да обезвреде те наше напоре. Јављају се националисти свих боја и облика, који покушавају да живе авете прошлости и да пребројавањем мртвих доведу у питање целокупан наш послератни развој и просперитет. Њима, са овог места, поручујемо: Наше братство и јединство исковано је у крви социјалистичке револуције, уткано је у сваку пору нашег друштвеног и политичког бића – уткано је у сваки кубни метар бетона ове величанствене хидроцентрале! Социјалистичка Југославија почива на костима њених најбољих синова и кћери – а то не смемо и нећемо никада заборавити! Нека зато почетак рада “Јанковца 1-Г”, буде истовремено и почетак нове етапе у развоју нашег социјалистичког, самоуправног и хуманог друштва.

Другарице и другови, дозволите ми да вам на крају зажелим нове радне победе и пуно успеха у вашем будућем раду! Живели!

Громогласан айлауз и клицање.

Зајамљење.